

אשיחה בהקד

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

שעור לפרשת בחקתי

בהלכה

אשיחה בהלכה בהקדש

בהלכה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחוקיך (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה
במייל toraoren@gmail.com

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

- ג. מעלת ישיבת ארץ ישראל.....
- ד. מצות ישוב ארץ ישראל.....
- ד. 'דומה כמי שאין לו אלוה'.....
- ה. דעת מרן רבנו עובדיה יוסף זיע"א.....
- ו. דעת ה'שאלות דרב אחאי'.....
- ז. הטר יציאה לסחורה.....
- ח. מסקנא דדינא.....
- ח. דעת הגר"ש דיכובסקי שליט"א.....
- ח. שאלות ונדונים.....
- ח. באור דעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך'.....
- ט. יציאה לנפש.....
- י. יציאה לטיוול.....
- י. השתטחות על קברי צדיקים בחו"ל.....
- יא. יציאה מן הארץ לצרף כבוד הורים.....
- יא. מסקנות:.....
- יב. דעת הגר"י רוזן זצ"ל.....
- יב. גדר 'ויחזר לארץ'.....
- יב. הכל נסוב סביב קטב הארעיות'.....
- יג. בין 'טיוול מארגן' למסע עולמי'.....
- יג. דעת פוסקים נוספים בזה.....
- יז. 'בחקתי' - תפיסת האמונה היהודית.....
- יז. 'הרי שלך - לפניך'.....
- יז. אין לדחות מתנת הבורא.....
- יז. להיות מאמין איפה שמכרח.....
- יח. אמונה תמימה - בלי שאלות ותהיות.....
- יח. חיב אדם לברך על הרעה.....
- יט. מעלת תפלת האבות על בניהם.....
- יט. החליות החלשות... שתמיד מפתיעות.....
- כ. סודו של האב.....
- כ. אמא צריכה לשפך דמעות על בנה!.....

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שְׁעוֹר לְפִרְשֵׁת בְּחֻקֵּי

בְּעֵינֵי יְצִיאַת מִצְרָיִם: יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ בְּתוֹסֶפֶת דְּבָרֵי הַתְּעוֹרְרוֹת לְפִרְשֵׁת בְּחֻקֵּי

וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים' - אָמְרוּ: **יְשִׁיבַת אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֹגֵד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַתוֹרָה,**
חֲזְרוּ וּבָאוּ לָהֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל".

ובתוספתא (עבודה זרה פרק ה') שנינו: **כל היוצא
מִצְרָיִם יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לְאֶרֶץ כְּאֵלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה
זָרָה, שֶׁכֶּף נֹאמַר בְּדוֹד: 'כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם
מֵהַסְּתַפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבַד אֱלֹהִים
אַחֵרִים. וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדוֹד לֵךְ עֲבַד אֱלֹהִים
אַחֵרִים? אֵלֶּא לֹאמַר לֵךְ שְׁכַל הַדָּר בְּחוּץ
לְאֶרֶץ כְּאֵלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
אֶצֶּל יַעֲקֹב אָבִינוּ: 'וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית
אָבִי, וְאַחַר כֵּן 'וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים'".**

וְכַתֵּב הַרְמַב"ם (מְלָכִים ה, יב): "לְעוֹלָם יְדוֹר
אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּעִיר שְׂרָבָה עֲכו"ם,
וְאֵל יְדוֹר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְאֶפְלוּ בְּעִיר שְׂרָבָה
יִשְׂרָאֵל, שְׁכַל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לְאֶרֶץ כְּאֵלּוּ עוֹבֵד
עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֹּאמַר 'כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם
מֵהַסְּתַפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבַד אֱלֹהִים
אַחֵרִים' וְכו', וְכֵשֶׁם שֶׁאָסוּר לְצֵאת מִהָאֶרֶץ
לְחוּצָה לְאֶרֶץ כֵּן אָסוּר לְצֵאת מִבְּבֵל לְשֶׂאֵר
הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֹּאמַר בְּבֵלָה יוֹבָאוּ וְשָׁמָּה יֵהוּ".

עוֹד כָּתַב הַרְמַב"ם בְּשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
"גְּדוּלֵי הַחֻקִּים הֵיוּ מְנַשְׁקִין עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, וּמְנַשְׁקִין אֲבֹנֶיהָ וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֶפְרָה,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֵת אֲבֹנֶיהָ
וְאֵת עֶפְרָה יְחַנְּנוּ. אָמְרוּ חֻקִּים כָּל הַשּׁוֹכֵן
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹנֹתָיו מְחוּלִין וְכו' אֶפְלוּ הַלֵּךְ
בָּהּ אַרְבַּע אֲמוֹת זוֹכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן
הַקְּבוּרָה בָּהּ נִתְּכַפֵּר לוֹ, וְכֵאֵלּוּ הַמְּקוֹם שֶׁהוּא
בּוֹ מִזְבֵּחַ כֶּפֶרָה, שֶׁנֹּאמַר 'וְכִפֹּר אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ'".

בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא, פְּרָשְׁתָנוּ - פְּרָשְׁתָ בְּחֻקֵּי,
פּוֹתַחַת בְּתַאוֹר הַשְּׁפַע הָרַב שֶׁתְּשַׁפִּיעַ אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל לְיוֹשְׁבֶיהָ, בְּאֵם יִלְכוּ בְּחֻקֹּת ה' וַיִּשְׁמְרוּ
מִצְוֹתָיו (ויקרא כו, ד-ה): "וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתֶם
וְנִתְּנָה הָאֶרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשֵּׁדָה יִתֵּן פְּרִיֹו:
וְהִשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֵת בְּצִיר וּבְצִיר יִשִּׁיג אֵת
זֵרַע וְאֶכְלֶתֶם לְחֻמְכֶם לְשִׁבְעַת וַיִּשְׁבְּתֶם לְבֶטַח
בְּאֲרָצְכֶם". וּמִנְגִּיד, כְּמָה תִּהְיֶה דְלָה וּמִצְמֻקָּת,
בְּאֵם יִמְאָסוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֻקֹּת ה' וּמִשְׁפָּטָיו,
וְיִלְמְדוּ מִמַּעֲשֵׂי הַכּוֹנְעֵי יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ (שם פס'
כ'): "וְתִם לְרִיק כְּחֻכְכֶם וְלֹא תִתְּנוּ אֲרָצְכֶם אֵת
יְבוּלָה וְעֵץ הָאֶרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִיֹו".

מִצַּב עִם יִשְׂרָאֵל וּמִצַּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - תְּלוּיִים
וְאַחוּזִים זֶה בְּזֶה כְּתָרֵי רַעִין דְּלֹא מִתְּפָרְשִׁין,
מִתְּקַף הַיּוֹת אֶרֶץ הָאֲבוֹת - 'הָאֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה',
וְכַלְשׁוֹן הַפְּסוּק (דְּבָרִים יא, יב): "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה'
אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה תִּמְיֵד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ
מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", תְּלוּיָהּ הִיא
בְּאֶפֶן מְחֻלָּט בְּמִצַּב הַרוּחָנִי שֶׁל הָעָם הַיּוֹשֵׁב
עָלֶיהָ, לְטוֹב וּלְמוֹטָב.

מַעֲלַת יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

חֲז"ל הַקְּדוּשִׁים הַפְּלִיגוּ בְּמַעֲלַת קְדוּשָׁתָהּ שֶׁל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִצְוֹת הַיְשִׁיבָה בָּהּ וּגְנוּת הַיּוֹצֵא
מִמֶּנָּה, וְעוֹקֵר לְאֶרֶץ הָעַמִּים וְכֵן שְׁנִינוּ בְּסִפְרֵי
(רֵאָה פְּסָקָה פ): "מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ
וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְנִצְיָבִים
אֶצֶּל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ תוֹרָה,
וְהִגִּיעוּ לְצִידוֹן וְזָכְרוּ אֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זָקְפוּ
עֵינֵיהֶם וְזָלְגוּ דְמְעוֹתֵיהֶם וְקָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם,
וְקָרְאוּ אֵת הַמְּקָרָא הַזֶּה: 'וִירְשָׁתֶם אֶתָּה

מצות ישוב ארץ ישראל

והנה הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצות להרמב"ם (מצות עשה לדעת הרמב"ן מצוה ד'), מצינו שהרמב"ם לא הזכיר מצות 'ירשת ארץ ישראל' כמצות עשה מן התורה, ולדעתו - יש בזה מצות עשה: "שנצטוינו לרשת את הארץ אשר נשבע האל לתת לנו, ולא נעזבה ביד האמות או לשממה, והוא אומרו להם: 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה'".

וממשיך הרמב"ן: "ואומר אני כל מה שהפליגו חז"ל בענין מצות דירת ארץ ישראל, עד שאמרו שכל היוצא ממנה ודר בחוץ לארץ כאלו עובד עבודה זרה, וזולת זה הפלגות גדולות בשבח ושיבתה, הכל הוא ממצות עשה הנ"ל, שנצטוינו לרשת את הארץ ולשבת בה. ואם כן היא מצות עשה לדורות, וכל אדם חייב בה, ואפלו בזמן הגלות".

בישוב הרמב"ם, כתב המגלת אסת"ר (סה"מ שם) שדעתו כי מצוה זו נהגה לשעה בזמן משה ויהושע, ואינה נוהגת בכל הדורות מכאן ואילף, נמצא לסברת הרמב"ם - אין בזה מצוה מן התורה.

אולם הגאון רבי חיים פלאגי בשו"ת 'נשמת כל חי' (יו"ד סי' מח) כתב להשיג על דברי הרב 'מגלת אסת"ר', והביא שגם המבי"ט בתשובה [סי' קלט] לא הזכיר דעת הרמב"ם שאין ישיבת ארץ ישראל מצוה מן התורה, ובהכרח אף הרמב"ם מודה להלכה לדברי הרמב"ן, ומה שלא מנה ישיבת ארץ ישראל למצות עשה, משום שהיא מצוה כוללת לכמה מצות התלויות בארץ, וכבר כתב הרמב"ם בספר המצוות (שרש ד') שאין למנות מצוה כוללת במנין המצוות.

'דומה כמי שאין לו אלוה'

איתא בגמרא (כתובות קי, ב): "כל הדר בארץ ישראל - דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ - דומה כמי שאין לו אלוה א", וכן הוא בלשון הזו בספר הזהר הקדוש (תרו דף עט, ב).

המפתח לבאור מאמר זה, מצוי בשני שבין ארץ ישראל לשאר הארצות מבחינת השגחת הבורא יתברך ומערבותו בסדרי הארץ, את כל הארצות - חלק הקב"ה תחת ממשלת שרים ומלאכים, ובאמצעותם משלשל השפע ליושבי אותה ארץ, אולם ארץ ישראל - הקב"ה משגיח עליה באפן ישיר.

וכן מצינו בדברי הזהר הקדוש (טרא דף קח, ב): "דקודשא בריך הוא פליג כל עמין וארעאן לממנן ושליחן, וארעא דישראל לא שליט בה מלאכא ולא ממנא אחרא אלא קודשא בריך הוא בלחודו, ובגין כך אעיל לעמיה ישראל דלא שליט בהו ממנא אחרא לארעא דישראל דלא שליט בה אחרא". (תרגום: הקב"ה חלק כל העמים והארצות לממנים שלוחים שלו, הינו השרים של מעלה, אבל ארץ ישראל - לא שלט בה מלאך, ולא שר אחר בשמים, אלא הקב"ה בעצמו. וכן בני ישראל אינם תחת שום שר אלא תחת הקב"ה בעצמו. ועל כן הכניס הקב"ה עם בני ישראל שאין אחר שולט עליהם).

וכן בזהר פרשת נח (דף סא, א): "תא חזי דארעא דישראל לא שרי עליה ממנא ולא שליחא אחרא בר מקודשא בריך הוא בלחודו". ובזהר פרשת מקץ (דף קצה ע"א) הביאו סמוך לזה מהפסוק: "בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל, כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".

א. ובהפלאה (כתובות שם) באר על פי מאמר חז"ל זה, דברי הגמרא (פסחים קיז, ב): "אמר רבי שמעון בן לקיש: 'ואעשך לגוי גדול' - זהו שאומרים אלהי אברהם, שכן רק אחר עלייתו של אברהם אבינו ע"ה לארץ ישראל, יחד השי"ת אלהותו עליו, שהדר בארץ ישראל כמי שיש לו אלוה".

ישראל - עולה התפלה באפן ישיר לכסא הכבוד.

ובהפלאה (כתבות שם) הרחיב עוד, בהקדומו לדיק לשון חז"ל 'דומה כמי שאין לו אלוה', כי בודאי אין להעלות על הדעת שקבלת אלהותו יתברך אינה תלויה בעשית המצות וקיומן, אלא בדירת ארץ ישראל בלבד, ובודאי המקבל עליו על תורה ומצות הוא שיש לו אלוה, ומכל מקום - הדר בארץ ישראל, אף על פי שפרק מעליו על תורה ומצות, כיון שקבל עליו מצות ישוב ארץ ישראל, כבר הוא דומה כמי שיש לו אלוה, שנאמר 'לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים', ואלו הדר בחוץ לארץ - אפלו קבל עליו על תורה ומצות, ובאמת יש לו אלוה, אף על פי כן, כיון שדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שכל הארצות תחת שלטון המזלות, כמו שכתוב 'אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים'. והם מקבלים השפע מה' יתברך ומשפיעים לתושביהו, ואם כן הם גזונים על ידי שליח, מה שאין כן הדר בארץ ישראל, כאמור.

עוד יש לבאר מאמר חז"ל הנ"ל, על פי דברי הגמרא (ערכו לב, ב) שמשנה רבנו שלא היתה לו זכות ארץ ישראל, לכן לא היה יכול לבטל את יצר הרע של עבודה זרה, מה שאין כן יהושע בן נון היה לו לבטלו, ונשאר הדבר עד אנשי כנסת הגדולה שבטלוהו. ממילא היוצא מארץ ישראל, ואין לו זכותא דארץ ישראל, נתפס בו יצרא דעבודה זרה. וזהו שאמרו היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וכאלו עובד עבודה זרה.

דעת מרן רבנו עובדיה יוסף זיע"א

והנה, לאור כל הנ"ל, הונחה שאלה לפתחם של גדולי הפוסקים, האם מתר לתושב ארץ

ובדרשות הר"ן (דרוש ד'): "שכל הארצות חוץ מארץ ישראל נמסרו להנהגת הפוכבים והמזלות, ולכן אמרו 'כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה', שמצד שארצות העמים מסורות לשרי מעלה, ואי אפשר שתשתנה הנהגתם אלא על צד הפלא, וכמו שפרשו על הפסוק 'כי לא ישא לפשעכם', לכן הדר בחוץ לארץ - מצד היותו תחת כוכב או מזל - אין תפלתו נשמעת כל כך, מה שאין כן בארץ ישראל שאינה תחת ממשלת קצין שוטר ומושל, כי אם השי"ת לבדו, וכמו שנאמר, 'ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה', התפלה נשמעת שם ביותר. וזה שאמר (בדברים לא) וזנה אחרי אלהי נכר הארץ, כי האלהות כלם, מלבד השי"ת לבדו, נכרים הם בארץ ההיא".

והרב חיד"א (פתח עינים כתבות קי, ב) הוסיף לבאר עוד בשם המקבילים, שמן הטעם הזה, שמדינות חוץ לארץ נתונות תחת השפעת הפוכבים והמזלות ושרי אמות העולם - אזי כשישראל נתונים בגלות בחוץ לארץ, כל התורה והמצות שעושים על אדמת הארצות הללו, עולות למעלה באויר ארץ העמים לרשות השר השולט במקום ההוא, ומשם יעלו לנכח פני ה', ובינתים אותו שר נהנה מהם, ולכן אין העבודה נראית לה' לבדו. לפיכך 'הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה' וכאלו עובד עבודה זרה, מה שאין כן הדר בארץ ישראל - שהיא תחת שלטון הקדוש ברוך הוא בלבד בכבודו ובעצמו, לכן הוא דומה כמי שיש לו אלוה.

ועל פי זה, יש לבאר תקנת חז"ל (ברכות ל, א): היה עומד בחוץ לארץ - יכון את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר: 'והתפללו אליך דרך ארצם', שכן כאמור, דרך אורא דארץ

ב. ועל פי זה באר בספר 'שער החצר' (אפו ג) בשם מגלה עמקות דברי משה רבנו בתפלתו להכניס לארץ ישראל 'אעברה נא', הינו שהיה ברצונו להכניס לארץ ישראל על מנת לבטל יצרא דעבודה זרה, הכלול במלת נא, על פי דברי הרמב"ם (ריש הלכות ע"ז) שמנה באסור עבודה זרה נ"א לאויו, עין שם.

התירו לצאת לחוץ לארץ, מפני שהיא מצוה גדולה, אבל למצות יבום לא התירו, מכיון שהיבם קיים כבר מצות פריה ורבייה. ובכסף משנה (מלכים שם) כתב, שאפלו לאחד משלשה דברים הנ"ל, הינו ללמד תורה, ולישא אשה, ולהציל ממונו מן הגוים, לא התר לצאת לחוץ לארץ אלא דוקא על מנת לחזר לארץ ישראל, אבל להשתקע שם אסור בכל אפן.

דעת ה'שאלות דרב אחאי'

נצונו, שמרן זיע"א לא צין לסיוס דברי תוספות, שם הבעה דעה נגדית: "אבל בשאלות דרב אחא מפרש הנך דקילי, וכל שכן לשאר מצות שהם חשובות". ודברי השאלות - הם מקור ויסוד גדול, עליו נשען - לדעת רבים מן הפוסקים - ההתר לצאת לחוץ לארץ, וכפי שיובא להלן.

ולגבי דעת מרן, האם סובר כדעת תוספות להחמיר, או כדעת השאלות להקל, הנה מצינו ברמב"ם (אבל ג, יד): "מתר לכהן להטמא בבית הפרס או בחוץ לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון שהלך לישא אשה או ללמד תורה", וכן הוא הלשון ברא"ש (הל' טומאה סי' ט), ובטור (סי' שעב). אמנם השלחן ערוך (יו"ד שעב, א) הביא לשון זו בהשמטת מספר מלים: "אף על פי שהכהן אסור לכנס לבית הפרס, או לארץ העמים, אם היה צריך לילך שם לישא אשה או ללמד תורה, ואין לו דרך אחרת, יכול לעבר דרך שם". לא כתב 'לדבר מצוה... כגון', אלא צין רק לשתי מצוות אלו, משמע מדבריו שלא נקט אותן כדגמאות, אלא רק אלו המצוות מתר, וכל השאר אסור.

וכן במעדני יום טוב' (על הרא"ש שם) כתב דדעת הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם והטור, הוא כדעת השאלות, וב'שלחן ערוך' השמיט את ה'כגון', ורבי מרדכי יפה בעל הלבושים החזירו. ומשמע קצת שהבין שמלשון מרן לכאורה משמע דרק ללמד תורה ולישא

ישראל לצאת לחוץ לארץ לסחורה או לטיול על מנת לחזר אחר כך לארץ ישראל.

שאלה זו - נשאל גם כן גאון עזנו עמוד ההוראה מרן רבנו עובדיה יוסף זיע"א (שו"ת תנה דעת ח"ה סימן נז) ונסכם את עקרי דבריו המאירים.

כתב הרמב"ם (מלכים ה, ט): "אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לעולם, אלא ללמד תורה, ולישא אשה, או להציל מן הגוים, ולחזר לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכן בחוץ לארץ אסור אלא אם כן חזק הרעב בארץ, ואף על פי כן אין זה ממדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו ונתחילו כליה למקום".

ומקור לדבריו במסכת עבודה זרה (ג, א), גבי אסור כהנים לצאת לחוץ לארץ, מפאת טמאת ארץ העמים, שהתרה להם לצרף מצוה: "אין יוצאים מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא ללמד תורה ולישא אשה".

וכתבו התוספות (שם) שהתר יציאה מארץ ישראל לצרף מצוה, נאמר דוקא ביחס למצות שהן חשובות, ללמד תורה - שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה, ולישא אשה - כתיב 'לא תהו בראה', אבל לשאר מצות לא. והקשו מהמספר בכתבות (קיא, א) אודות אדם אחד שנפטר אחיו בחוץ לארץ בלי בנים, ובא לשאל את רבי חנינא מהו לצאת לחוץ לארץ כדי ליבם את אשת אחיו, שהיא מצוה מן התורה, והשיב לו רבי חנינא, אחיו נשא כותית ומת, ברוך המקום שהרגו, והוא יורד אחריו? ותרצו דהתם מיירי שיורד לחוץ לארץ על מנת להשתקע שם ולדור יחד עם יבמתו, ואלו כן שהתירו לצאת לחוץ לארץ לישא אשה, הינו דוקא באפן שדעתו לחזר לארץ ישראל.

ומרן ה'בית יוסף' בתשובה לאבן העזר (סימן יד) כתב, שדוקא לצרף מצות פריה ורבייה

אשה מתר, וכן נקט בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"א סימן רמ"ט) דנקטינן להלכה דמתר להטמא בטמאה דרבנן רק בכדי ללמד תורה ולישא אשה, ולא לשאר מצוות, וכדעת התוספות ולא כשאלתות.

ואולם לכאורה תמוה מאד לומר דמרון שביק דעת השאלתות, הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם והטור וחשש לדעת התוספות. ובפרט שהעיר הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א (שו"ת ברכת יהודה ח"ב ענינים שונים סי' א), דמלשון תוספות נראה לומר שגם הם חזרו בהם והסכימו לבעל השאלתות, ממה שהביאו דבריו בסוף דבריהם, וגם כתבו בלשון **אבל בעל השאלתות** וכו', דהוא לשון המראה שחוזרים מדבריהם הקודמים, וכמו שכתבו רב הפוסקים דלשון 'אבל' הנשנה בפוסקים - לישנה דחזרה הוא, עין ביד מלאכי בכללי הריב"ה סי' ט, ובשדי חמד בכללי הפוסקים סימן יב אות ה וסימן טז אות נד.

ואכן הדיוק מלשון מרון אינו מכרח כל כך לכאורה, דאיכא למימר דנקט מרון לשון הגמרא, אבל הוא הדין לכל מצוה, ולא נדיק מסתימתו נגד כל עמודי ההוראה. עוד אפשר לומר דאסור יציאת כהנים מן הארץ (מפני טמאת ארץ העמים מדרבנן) חמור יותר, ולכן בהקשר אליו נקט להחמיר כמו שכתבו התוס', אבל לענן יציאה לחוץ לארץ באפן כללי - לא החמיר. ומצינו כהאי גוונא, שלצורך סחורה או מפני הרעב - אשר מתר מעקר הדין לצאת לארץ העמים, לא נקט הרמב"ם שמתר הדבר גבי כהנים, אלא רק כתב הטר צרך מצוה, משמע שהוא חמיר יותר, וצריך עיון, ועין לקמן.

הטר יציאה לסחורה

הזכרנו לעיל דברי הרמב"ם, שמתר לצאת לחוץ לארץ לסחורה, ומקור דבריו

מהירושלמי (סנהדרין סוף פרק י'), לענן אסור לשיבה בארץ מצרים, שנאמר 'לא תספון לשוב בדרך הזה עוד', ואמרו על זה בירושלמי: לשיבה אין אתה חוזר, אבל חוזר אתה לסחורה ולפרקמטיא, ולכבש את הארץ, וכן פסק הרמב"ם (מלכים ה, ח): "מתר לחזר לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא, ולכבש ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם", וכל שכן בשאר מדינות שבחוץ לארץ שאין אסור לצאת לסחורה, ובלבד שיהיה על מנת לחזר לארץ ישראל.

ובגמרא (מועד קטן יד, א) על דברי המשנה 'אלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים', אמרו: מתניתין דלא כרבי יהודה, דתנא רבי יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות. ואמר רבא ביוצא למזונות דברי הכל מתר, ביוצא לשוט (שיצא לשוט בעולם ולראותו, כלומר לטייל) דברי הכל אסור, כי פליגי ביוצא להרוחה, רבי יהודה מדמי לה לשוט, וחכמים מדמים אותה למזונות. והלכה כחכמים.

ורש"י באר שם, שהמדבר ביוצא ממדינה למדינה במדינת הים (או בארץ ישראל), ומבארת הגמרא שהיוצא לטייל - לכולי עלמא אין זה חשיב יציאה לצורך שיתירו לו לגלח בגינה, והיוצא למזונות - לכולי עלמא חשיב יציאה לצורך, ונחלקו ביש לו מזונות ויוצא להרבות נכסיו, אי חשיב לצורך או לא. ואולם הראב"ד (הובא ברא"ש) מבאר שמדבר ביוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, וביוצא לטייל - אסור הדבר, על כן לא התירו לו לגלח, וביוצא למזונות - בודאי מתר, לא נחלקו אלא ביוצא להרוחה. וכן הוא בספר האשכול (ח"ב עמ' קנ) והרי"ף גיאת (מאה שערים עמ' כג).

מוכח לדעת הראב"ד מדברי הגמרא שלסחורה מתר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ.

ג. ופרש הראב"ד, הובא ברא"ש שם, שמחלקת רבי יהודה וחכמים ביוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ.

מפרסם בענינו זה בקבץ תורני 'תחומין' (פרו כ' עמ' 399) במאמרו הוא דן בכמה נושאים השייכים לנושא היציאה מארץ ישראל לחוצה לארץ:

שאלות ונדונים

א. האם מתר לצאת לחוץ לארץ לנפש או לטיול, וכן אם מתר לצאת כבן לונה לסבא ולסבתא היוצאים לשם.

ב. האם מתר לטייל בחלקי ארץ ישראל, הנחשבים כחו"ל מבחינת ההלכה, כמו אילת.

ג. האם מתר לבקר במחנות ההשמדה בחו"ל, שם נספו אחינו בני ישראל ע"י צוררי עמנו.

ד. האם מתר לצאת להשתטח על קברות צדיקים בחו"ל.

באור דעת הרמב"ם וה'שליחן ערוך'

בתחלת דבריו הוא מביא את דברי הרמב"ם (מלכים ה, ט) שפסק: "אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמד תורה, או לישא אשה או להציל מיד הגויים, ויחזר לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשפן בחוצה לארץ אסור, אלא אם כן חזק שם הרעב, עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין".

וראשית כל כתב להבהיר, שגם לסוברים (שהובאו לעיל) שלדעת הרמב"ם מצות ישוב ארץ ישראל היא מצוה מן התורה (וכדעת הרמב"ם), הרי הדברים אמורים רק לגבי הישוב בארץ, אבל אסור היציאה לחו"ל בודאי שאינו מן התורה. ראיה לכך מזה שהרמב"ם לא מנאה במנין המצוות, וגם לא הזכיר אסור זה ב'יד החזקה', כמו שהזכיר אסור לגבי ארץ מצרים. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' קב) שבודאי אינו אסור לאו, אלא רק אסור שאסרו חכמים ליושבי ארץ ישראל שלא לצאת לחוצה לארץ, משום כך,

וכן פסקו הטור והשליחן ערוך (או"ח תקלא, ד), שהבא ממדינת הים מגלח במועד, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל. וכתב ה'משנה ברורה' (שם סק"ד), דמארץ ישראל לארץ ישראל או מחו"ל לחו"ל - אף ביצא לטייל שאינו דבר מצוה מתר לו לגלח, כשלא היה פנאי לגלח מבעוד יום, כיון שיציאתו ברשות היתה, שלא עשה אסור בזה. אבל מארץ ישראל לחו"ל - אינו מתר אלא ביצא להרויח או לראות פני חברו, דהוא חשיב דבר מצוה שמתר לצאת מארץ ישראל בשביל זה, מה שאין כן לטייל בעלמא, דבכהאי גוונא אסור לצאת מא"י לחו"ל, לא התירו לו לגלח.

ומכל זה למדנו שלצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לסחורה ולהרוחה מתר, ואלו לצאת לטיול אסור.

מסקנא דדינא

בסכום: מתר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לצורך פרנסה ולסחורה, ובלבד שיהיה על מנת לחזר לארץ בהקדם, אבל להשתקע בחוץ לארץ אסור. ואסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל אפלו על מנת לחזר לארץ ישראל. ומתר לצאת לחוץ לארץ ללמד תורה ולישא אשה על מנת לחזר לארץ ישראל.

וכן מתר לצאת בשליחות המוסדות הרשמיים בארץ ישראל, ללמד תורה לבני ישראל בגולה, ולחזקם בתורה וביראת ה'. ואפלו אם הסתים הזמן שהסכם עליו עם המוסדות שבארץ ישראל, ראוי להמשיך ללמד תורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה, עד אשר ימצא ממלא מקום מתאים, ואז יחזר לארץ ישראל.

דעת הגר"ש דיכובסקי שליט"א

הגאון רבי שלמה דיכובסקי שליט"א, לשעבר חבר בית הדין הרבני הגדול, כתב מאמר

התירו חכמים את היציאה לצרכים מיחדים, כמו שמנה אותם הרמב"ם.

והנה, לענין השאלה האם מתר לצאת רק עבור הדברים שנמנו בהלכה, או שישנם דברים נוספים בגינם נתן לצאת מארץ ישראל.

הביא הגר"ש דיכובסקי דברי התוספות בעבודה זרה (יג, א) שכתבו דהא דמתר לכהן לצאת לחו"ל, למרות טמאת ארץ העמים, כשהמטרה היא "ללמד תורה ולישא אשה", הינו דוקא בהנך מצוות, שהן חשובות - ללמד תורה, שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה; ואשה נמי, דכתיב לא תהו בראה. אבל לשאר מצוות לא. אבל בשאלות דרב אחא מפ"ש הנה דקילי, וכל שכן לשאר מצוות, שהן חשובות.

והנה מרן השלחן ערוך, פסק (או"ח תקלא, ד): הבא ממדינת הים מגלח במועד, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל. והבאנו לעיל דברי המשנה ברורה' (שם סק"ד) בשם ה'מגן אברהם' מארץ ישראל לחו"ל - אינו מתר אלא ביצא להרויח או לראות פני חברו, דהוא חשיב דבר מצוה שמתר לצאת מארץ ישראל בשביל זה. נראה דעתו פדעת השאלות, שלא דוקא אלו המצוות, אלא הרשימה מרחבת יותר, ואף לראות פני חברו - חשיב מצוה.

אולם הקשה על מסקנתו, מדברי מרן (יו"ד שעב, א) שכתב: "אף על פי שהכהן אסור לכנס לבית הפרס, או לארץ העמים, אם היה צריך לילך שם לישא אשה או ללמד תורה, ואין לו דרך אחרת, יכול לעבר דרך שם". וכבר הזכרנו לעיל, שהשמיט מרן כמה מלים מלשונו של הרמב"ם באותה הלכה, מלים המורות שלא דוקא מצוות אלו, אלא כל דבר מצוה, וציון רק לשתי מצוות אלו, משמע מדבריו שלא נקט אותן כדגמאות, אלא רק אלו המצוות מתר, וכל השאר אסור.

ולכאורה דיוק דברי מרן, סותר את דעתו בהלכות חל המועד.

וכתב לישיב ששתי הדעות בתוס' בעבודה זרה, עוסקות אך ורק ביציאה לחו"ל של כהנים, עקב הטמאה שגזרו על ארץ העמים, - בכגון זה נחלקו אם התירו לכהן לצאת לחו"ל, למרות הטמאה, לצרף מצוה רבה, או לצרף כל מצוה. דהינו שלכהן יש אסור כפול: יציאה מארץ ישראל, וטמאת ארץ העמים. ועל כן ההתר שלו מצמצם לדעת השלחן ערוך, רק לשתי מצוות אלו. אולם על ישראל חל רק אסור היציאה לחו"ל, ועל כן ההתר רחב יותר.

מכאן, לכאורה, שלישאל מתר לצאת לחו"ל גם לצרכים נוספים, כמו הרוחה וראית פני חברו, ואלו לכהנים ההתר מצמצם מאד: לישא אשה או ללמד תורה.

וכתב שאמנם, גם לגבי כהנים יש פתח להתיר היום יותר, שכן הש"ך (יו"ד שסט, ב) כתב שאסור ארץ העמים החל על הכהן, הוא רק בזמן שהיתה ארץ ישראל בטרה - אז אסור לכהן לילך מא"י לארץ העמים שהוא חוצה לארץ, שהיו הגויים קוברים מתייהם בכל מקום. גם הט"ז (שם ס"ק ג) כתב: "זה קאי בזמן שהיו טהרות בארץ ישראל". רבי עקיבא איגר הוסיף בגליון שו"ע: "ועכשו לא נהגו ליזהר, מפני הפרנסה, כי היכי דשרי להציל מיד גוי וכו' אי נמי, בגלל שכלנו טמאי מתיים", התרים אלו מעמידים את הכהנים בדרגה השווה לישראלים באשר ליציאתם לחו"ל.

יציאה לנפש

ולענין יציאה לנפש - מסיק הרב מסברא דיליה: כבר ראינו שיציאה לצרכי רפואה מתרת. נראה שגם יציאה לנפש המשג ע"י שנוי אור ושנוי אורה, גם היא בבחינת צרף, ומתרת. אם התירו חז"ל "הרוחת נכסים",

להפך את הטיול לדבר של צרף, ע"י שייחודו אותו להתבוננות ב"השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע". יש להמליץ על כך את הפסוק "בכל דרכיך דעהו, והוא יישר ארחותיך", שאותו פרש הרמב"ם (הל' דעות ג, ב): "צריך האדם שיכון לבו וכל מעשיו כלם לידע את השם ברוך הוא בלבד".

השתטחות על קברי צדיקים בחו"ל

ולענין השתטחות על קברי צדיקים בחו"ל, כתב ה'שדי-חמד' (מערכת ארץ ישראל): "אם רוצה לצאת כדי להשתטח על קברי צדיקים, שרי". אמנם הראי"ה קוק זצ"ל (משפט-כהן סי' קמז) חלק עליו, וכתב: "למי כל חמדת ישראל?! הלא הוא בארץ הקדש, ולמה לן לאהדורי דוקא על קברי חו"ל? ... ומכל שכן, שצדיקים שבא"י הלא המה הגבורים אשר מעולם שאין דגמתם, ואיך יתכן לומר שתהיה מצוה לצאת עבור זה לחו"ל ... ולמה לא תספיק אהבת אבות העולם ישגי חברו, עד שנצרך לצאת על זה מא"י לחו"ל?!".

תמיהה זו - מישוב הגר"ש דיכובסקי - בהתחשב בכונותיו של המטייל. אדם הנוסע לחו"ל במטרה להשתטח על קברי צדיקים סתם, מבלי שתהיה לו נפקא מינה מיהו הצדיק הקבור שם, עליו יש מקום לתמה: עד שאתה מחפש קברי צדיקים בחו"ל, כלך לך אצל קברי הצדיקים אשר בארץ המה. אולם המחפש קברים של צדיקים מסיימים מחמת שהוא מרגיש עצמו קשור בהם, ושהעליה על קברם תעורר אותו במיוחד (כגון הנוסעים לקבר הצדיק רבי נחמן מברסלב זיע"א באומן, קבר ה'בעל שם טוב' הקדוש במזיבוז', וכדומה) - בודאי צרף זה אינו נופל מיציאה להרוחה, ויש להתירו.

למי שיש לו נכסים ורצה להרויח עוד ועוד, למה לא נתיר גם "הרוחת הגוף", שאינה פחותה מרוח של נכסים. "הרוחת הנפש" אינה פחותה מהרוחת הגוף - על שניהם אנו מתפללים: רפואת הנפש ורפואת הגוף. במתח שבו חי אדם פיוס יש מקום להנחה שרבים הם הזקוקים ל"אורור" פיזי ונפשי, שקשה למצאו בארץ, ובפרט בתקופת הקיץ. למה יגרע צרף זה, שהוא צרף חיוני, מהרוחת נכסים המתירה לצאת לחו"ל, כאמור בבביתא וכנפסק בשו"ע.

יציאה לטיול

לענין יציאה לטיול - נשאל בזה גאון ההוראה רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ה סי' קעג). השואל שאלו על טיול לאילת ולשארם א-שית, והאם לאסור היציאה מהארץ יש שעור זמן - האם גם העובר את הגבול לשעה קלה עובר באסור זה?

תשובת הגר"ש ואזנר: "מדברי הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט יראה ברור, דעקר האסור הוא דוקא בדירת חו"ל... אבל בדעתו לחזור - אסור לצאת ללא צרף כלל, אבל בצרף כל דהו לא גזרו. ובטיול, על פי סברא, לא נקרא צרף. ומכל מקום, אם הולכים לזמן מועט מאד, לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ברוך הוא, יש מקום להקל. כמוכן, צריך להפך הכל לדבר מצוה".

אבחנתו של הר"ש ואזנר בין יציאה להשתקעות בחו"ל, לבין יציאה זמנית המתרת אף לצרף כל דהו, מתאימה לדעת הראב"ד והרא"ש, שכמותם נפסק בשו"ע. אמנם טיול לדעת הר"ש ואזנר אינו נחשב אף לצרף כל דהו, אף הוא עצמו כתב שנתן

ד. השואל ישאל כאן, הכיצד הרפבנו התר זה אתרי ריכשי - מצד אחד סמכנו על דעת הראב"ד (מדבר בהתר לצאת מא"י לחו"ל), ומצד שני פרשנו 'הרוחה' כפרוש רש"י (להרויח יותר)? אולם מחלקת רש"י והראב"ד אינה תלויה בהבנת המלה "הרוחה", אלא בשאלת הנושא הנדון בסוגיא. אין מניעה שהראב"ד פרש 'הרוחה' כרש"י. [מדברי הרב דיכובסקי שם]

שהולך לגביהם, עושה להם נחת רוח שלא יהיו נשכחים מלב, אולי יש לומר שעל ידי כן קריבה טפי דעתיהו לעמד עליו בתפלה יותר מצדיקי ארץ ישראל שהכל מצויין אצלם, תחת זה שהוא פוקד את מקום משכבם.

יציאה מן הארץ לצרף כבוד הורים

ולענין יציאה לצרף כבוד הורים, מספר בגמרא (קדושין לא, ב) על רב אסי ששאל את רבי יוחנן: מהו לצאת מן הארץ לחו"ל, אמר לו אסור. לקראת אמא מהו? אמר לו: איני יודע. לאחר מכן אמר לו: "אסי, נתרצית לצאת, המקום יחזירך לשלם". ועניו ב'מנחת חנוך' (מצוה ריב), שתמה על שלא הובא דבר זה בפוסקים, הרי שכבוד הורים הגדר כ"צרף", ולא גרע מהרוחה וכדומה. שמא משום כך לא מצאו הפוסקים לנכון להביא סוגיא זו, כיון שכלולה היא בשאר ההתרים ליציאה מהארץ. ועל כל פנים המאירי שם כותב להדיא, שמותר לצאת לחוצה לארץ לצרף כבוד אב ואם^ה.

מסקנות:

טיול שכל כולו לצרכי הנאה ובלוי אין להתירו. אבל די בצרף כל דהו הכרוף בטיוול - למוד, הרוחה בסחורה, בכריאות הגוף או הנפש ולצרף התבוננות בפלאי הבריאה - אפשר להתירו.

מאותו טעם, נתן לסע לבקר במחנות ההשמדה, על מנת להתבונן בצרות שבאו על אבותינו, העשויים "לעורר הלבבות לפתח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון גם למעשינו הרעים ומעשה אבותינו... שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב" (לשון הרמב"ם בהל' תענית ה, א).

ובשו"ת יחנה דעת (הנ"ל, בהערה) מבאר שהשתטחות על קברי צדיקים - נחשבת כמצוה: "ודע שאף על פי שהגאון מהר"ש גרמזאן בשו"ת משפטי צדק (סימו עד) כתב שלא ידענו מה מצוה יש להשתטח על קברי הצדיקים, ולפי זה היה נראה שאין לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ להשתטח על קברי הצדיקים אפלו על מנת לחזור, מכל מקום הרי סיים שם, שהבית יוסף סימן תקסח הביא בשם מהרי"ל, שהנודר ללכת על קברי הצדיקים וכו' שמשמע שהוא נדר מצוה. וכן המהרח"ו כתב שיש עקר לזה. וכן העלה הגאון רבי אברהם מייחס בשו"ת שדה הארץ חלק ג' (חלק אבו העזר סימו יא), שאפשר שיש מצוה להשתטח על קברי הצדיקים, שיתפללו עלינו, וכמו שמצינו בכלב בן יפנה שהלך ונשתטח על קברי האבות, ואמר, אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים (סוטה לד ע"ב ובתוספות שם). ולכן מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ כדי להשתטח על קברי הצדיקים, כיון שדעתו לחזור לארץ ישראל".

ובשו"ת 'עטרת פז' לגאון רבי פנחס זביחי שליט"א (ח"א א"ח י) באר כי ע"י זכותם של צדיקים אלו ימלא השי"ת משאלות האדם המשתטח על קברם לטובה, ועל כן - יהיה לבו פנוי לעסק התורה והמצוות, כי ליבא בכיסא תליא. וזוהי המצוה הטמונה כאן, שתהיה דעתו מישבת עליו, שהוא דבר הכרחי מאד לעסק התורה ולעבודת ה' יתברך.

ולגבי הערתו של הגרא"י קוק זצ"ל, דמדוע צריך לצאת מארץ ישראל להתפלל על קברי הצדיקים, תסגי ליה בשוכני עפר אשר בארץ ישראל - יש לומר דהיות שיש בזה כבוד לשוכני עפר אשר הם בחו"ל, המרחקים ממושב בני ישראל, ואין דורש לנפשם, ובזה

ה. ועניו בחדושי מהרי"ט (קדושין שם) דהעיר אדרבה, הלא יציאה לחו"ל אף לסחורה מותר, ואם כן פשיטא שצריך לצאת מן הארץ לצרף כבוד הורים, ומה שכתב שרב אסי כהן היה (כמבאר בירושלמי ברכות פ"ג ה"א), ואסור לצאת לחו"ל מצד טמאת ארץ העמים, ולכן נסתפק רבי יוחנן. ובזה חזק לדברינו לעיל דאסור כהנים חמיר טפי.

וכליון שני גדולי הדור היו, מפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום".

הרמב"ם מבחין בברור בין ירידה מן הארץ ("לשכן בחו"ל") שהתרה רק אם "לא ימצא מעות ולא במה ישתכר" - ואף זו "אינה מדת חסידות" ומחלון וכליון "נתחייבו כליה למקום" - לבין יציאה זמנית ("ויחזר לארץ"). מהי יציאה זמנית? המלים ברמב"ם "ויחזר לארץ" פרושים, מיד בתם המשימה שלמענה יצא (וגם המטרות עצמן חייבות להיות זמניות באפיון, וכדלהלן). מוטל עליו חיוב לשוב מיד בתם המשימה הקצרה, ורק בתנאי זה התרה היציאה. אומר מעתה, התר היציאה הוא לתקופה קצרה בלבד.

הכל נסוב סביב קטב ה'ארעיות'

מעתה נתן לומר, שכל הדגמאות שנקט הרמב"ם אינן נסובות על ציר ה'מצוה', אלא על ציר ה'עראיות', דהינו דברים ששהם בבחינת 'משימות מגדרות' שלאחריהם ישוב האדם לארץ ישראל, ונבסס הדברים:

להלן הדגמאות אותן נקט הרמב"ם: "ללמד תורה או לישא אשה או להציל מן הגויים ויחזר לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה". ברור שיש כאן חלוקה לשתי גבות, שמהן הראשונה חשובה יותר, והשניה היא רק בדרגת "וכן". וצריך להבין מאי משמע "לסחורה"?

פשיטא שהתה "לסחורה" אינו אמור בצרכי פרנסה הכרחית בלבד, אלא גם לעשית עסקים פנהוג. וכפי שהזכרנו לעיל, מקור הדברים מהתה הירידה למצרים "אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ", וכך פסק הרמב"ם שם (ח, ה): "מתר לחזר לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש ארצות אחרות ואין אסור אלא להשתקע שם". וברור שהתה "סחורה" במצרים הוא

עליה על קברי צדיקים - גם בחו"ל - מתרת מאותו טעם של צרף, שהרי יש בה גם למוד תורה וגם תפלה.

יציאה על מנת ללוות את סבו או סבתו בצאתם לחו"ל, גם היא נחשבת לצרף, שהרי מצוה על אדם לכבד גם את הורי הוריו, כמו שפסק הרמ"א (יו"ד רמ, כד), וכמו שפסק הב"ח, שמצוה היא לכבד את זקנו, ודלא כמהרי"ק.

למרות שנתן למצא התר ליציאה לחו"ל בנסבות מסוימות, כאמור לעיל, יש לצטט את דברי הרמב"ם (הל' מלכים ה, ט-י): "ואע"פ שמתר לצאת, אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון, שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום. גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל, ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה. וכן הוא אומר: כי רצו עבדיך את אבניה, ואת עפרה יחננו".

דעת הגר"י רוזן וצ"ל

הרב ישראל רוזן וצ"ל (תחומין' כ עמ' 407), לומד את הסוגיא באפן שונה מהמקבל. ראשית הוא מביא את לשון הרמב"ם עליה נסוב דיונונו:

גדר 'ויחזר לארץ'

"אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמד תורה, או לישא אשה, או להציל מיד הגויים, ויחזר לארץ; וכן יוצא הוא לסחורה.

אבל לשכן בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין. במה דברים אמורים, בשהיו המעות מצויות והפרות בליקר. אבל אם היו הפרות בזול, ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס - יצא לכל מקום שימצא בו רוח. ואף על פי שמתר לצאת, אינה מדת חסידות, שהרי מחלון

ולעתים 'התמזגות' אשר הארעיות ממנה והלאה. וכבר ציננו בראש דברינו כי לא מספיק התנאי של "דעתו לחזר" אלא "ויחזר לארץ", והינו מיד בתם המשימה הארעית באפיה.

ולפי החדוש הנ"ל, דעת הרב רזון שטיול מארגן לחו"ל, בעקר קבוצתי, בהחלט נושא אפי של ארעיות, ובדרך כלל זו 'משימה' קצרה - "ויחזר לארץ". אפים של סיורים אלו בימינו, אפי' אם הם חברתיים ואפנתיים בלבד, שאין בהם שמץ של נתוק מהארץ; הטיסות המהירות והתקשורת חובקת-תבל מקהות ומבטלות את תחושת ה'ציאה' בעת טיול קצר-מועד.

מאיך גיסא, טיולי שוטטות (מן הסוג של טיולי-המזרח) ללא קביעת מועד חזרה, ללא פרטיס חזר מתארך, 'עד שיחפץ', - הם יציאה מן הארץ "שלא ברשות", "לשוט", גם אם תמיד "דעתו לחזר". כאמור בראש דברינו, חסר כאן התנאי של "ויחזר לארץ" - מיד בהשלמת המשימה המגדרת.

גם אם קים מועד מגדר לחזרה, אף מדבר ב'שוטטות' ממשכת, נראה דהוי "שלא ברשות". אולי התבחינו? יהיה בין מסלול מתכנן לפרטיו כמשימה מגדרת לבין טיול בגסח 'נסתובב ונראה לאן נתגלגל'...

דעת פוסקים נוספים בזה

והנה, להלכה יש דעות בפוסקים לכאן ולכאן. ראינו שדעת מרן זיע"א בפשטות שטיול לחו"ל אסור, אולם הפוסקים טוענים שאם נדון את הטיול לצרך בריאות הגוף והנפש, אזי לא גרע מ'הרוחה' שהתר בגינה לצאת לחו"ל. וכן בספר 'הבית היהודי' (ח"ד סי' מו, ז) הביא בשם תשובת מרן זיע"א בכת"י שלאדם בריא - אסור לצאת לשם טיול, אולם למי שעצביו רופפים, והטיול יתרם לו רגע, מתר לצאת לחו"ל, ואף מתר לקרוב משפחה ללוות אותו לשם עזרה.

גם להרוחה, לדבר הרשות ולמוותרות, שהרי "אין אסור אלא להשתקע".

ומעתה מתעוררת הקשיא, אם התרה סחורה כל שכן לישא אשה דמצוה? ועוד צריך להבין מה פשר חלוקת הבבות ברמב"ם בין "לישא אשה וכו'" ובין "לסחורה" בעלמא;

ועל כרחק לחדש ולומר, שהדגש כאן אינו על המצוה שבדבר, אלא כל הסבות המזכרות ברמב"ם נושאות אפי' זמני מעצם הגדרתן - לישא אשה, ללמד תורה ולהציל מן הנכרים, בעצם היותם הרי הם 'קפיצה' למשימה מגדרת, וזהו שרש ההתר. חדושו של הרמב"ם באומרו "וכן לסחורה" לרבותא, דאפלו "לסחורה" שיש בה חשש להשתקעות יותר מלישא אשה וללמד תורה ולהציל מן הגוים, אעפ"כ התרה משום שעדין סבה זו מגדרת פארעית, כמו בשיבת מצרים לסחורה, וכמוכן התנאי שריר "ויחזר לארץ" מיד בתם המשימה.

הוי אומר: אין הכרח לפרש שהבדל המדרגה בין "לישא אשה וכו'" ובין "לסחורה" הוא במישור ה"מצוה" שבדבר, אלא במישור הזמניות והקביעות.

בין 'טיול מארגן' ל'מסע עולמי'

והנה הזכרנו את דברי הגמרא (מועד קטן יד, א): אמר רבא: לשוט - דברי הכל אסור, "לשוט" הנזכר לעיל, דנחשב "שלא ברשות", פשוט רש"י: "ולא יצא אלא כדי לשוט בעולם ולראותו".

ושמא יש לומר שמנוח זה פרושו, בשפת ימינו, לשוטט בעולם, לצאת למסע ממשיך מסוג השוטטות הנהוגה בקרב בני הנער, במזרח או במערב, באמריקה, באסיה או באפריקה. הדגש במסעות אלו מושם על עצם השוטטות וההסתובבות בחו"ל אנה ואנה, לספיגת תרבות או מראות, 'התחברות'

שעמדו לצאת לחו"ל, שישפיעו שמה על חבר או ידיד שיקבע מזוזה על פתח ביתו, יניח תפלין, או יתחיל לקים אחת המצוות שעד עתה לא קים אותה, ואז תחשב נסיעתו לחו"ל נסיעה לדבר מצוה.

[עוד הביא שהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, שאל את החזו"א זצ"ל, כיצד מתר להתרחץ בים של ארץ ישראל, באותם מקומות שהים הוא הגבול, הרי אסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל? והשיב לו דכל מקום בים שאפשר להתרחץ בו או לשוט שם - נחשב עדין ליבשה ושמ 'ארץ ישראל' יש לו. וכתב שאפשר להביא ראיה לזה מדברי הגמרא בערובין שנחל ליד ישוב דינו כישוב משום שבני הישוב משתמשים בו].

והגאון רבי אליעזר מלמד שליט"א, רב הישוב וראש ישיבת 'הר ברכה', הדגיש יותר את דרכו של הרב רוזן, כפי שהזכרנו לעיל, שיש משמעות מכרעת לאפי הטיול ומדת עראיותו:

"אמנם נראה שאפשר ללמד זכות על היוצאים לטיול לחו"ל, שאם היציאה לזמן קצר כגון שהיא למשך זמן של פחות מחדש, והיוצא קונה לעצמו 'פרטיס חזר' - הרי שיציאה זו שונה בתכלית מהיציאה שעליה דבר בתלמוד ובגרמב"ם. באותם הימים היוצא לחוץ לארץ היה יוצא לזמן ארוך, שכן הדרך עצמה ארכה חדשים, וממילא מי שכבר יצא לחוץ לארץ היה יוצא לשהיה ממשכת, ואף היה חשש מסים שמא לבסוף לא יחזר לארץ.

וכן הסבות שלמענן התירו חכמים לצאת מהארץ דורשות יציאה לזמן ממשך של שנה ואף יותר, שכן היוצא לשאת אשה היה צריך למצא כלה להתקשר עמה ולהתחתן, וכן היוצא ללמד תורה - היה צריך לשבת לפני רבו חדשים רבים ובדרך כלל כמה שנים.

לעמת זאת הגאון רבי חיים דוד הלוי זצ"ל (עשה לך רב ח"ח סי' מט) כותב על אלו ההתרים: "פוק חזי מאי עמא דבר, שרבנים ואדמו"רים נוסעים מדי שנה בכל קוץ לבתי מרגוע לאירופה לנפש וטיול, וכן יש חברות נסיעה לטיולים של הצבור הדתי, ולא שמענו מי שמחה על כך. ויש מי שרוצה ללמד זכות על אותם רבנים ואדמו"רים, שבמקום שהם נמצאים בחפשתם בחו"ל דורשים בדברי תורה ויראת ה' ומעוררים לבבות השומעים לאהבת ה' ותורתו, או מפני שהם עוסקים כל השנה כלה בתורה ועבודת ה' המתישה כחם, וצריכים להחליף כח וכו' וכו'. **והרואה יראה שאלה הן טענות קלושות עד מאד להתיר אסור יציאה לטיול בחו"ל**, ועוד שכל אדם עובד קשה כל השנה כלה לפרנסת בני ביתו, שהיא מצוה ממש, וגם עוסק הוא בעבודת ה' יום יום, וכל אדם זקוק למרגוע ונפש, אם כן התרו כל הטיולים מעקרם בטענה זו..."

וכן הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א (שו"ת מבשרת ציון ח"ד סי' מח) הביא דברי מרן זיע"א ב'יחנה דעת' בפשטות לאסור יציאה לחו"ל לשם טיול, וכתב: "מכאן תוכחה מגלה לאותם אנשים אשר חדשים לבקרים טסים לחוץ לארץ לכל מיני טיולים ונפשים, וימאסו בארץ חמדה, ומכל שכן במועדי ישראל הקדושים, ועוזבים מקור חיים, ולא ידעו ולא יבינו שהדבר אסור על פי ההלכה, אף על פי שדעתם לחזור, מלבד מה שמוזגים מעצמם טובה הרבה ומטמאים עצמם בטמאת ארץ העמים".

ועין בספר 'אבני חן' להרה"ג אברהם יעקב זילברשטיין שליט"א (פרק ה'), שיציאה לצרף טיול ודאי אסור, אפלו דעתו לחזור, אולם היוצא לראות פני חברו - ראינו כבר בפוסקים דחשיב מצוה. והביא ששמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, שהיה מיעץ לאנשים

שיסע לחוץ לארץ כדי לעלות על קברי אבותיו.

יש להבהיר ולהדגיש שכל העליה לקברי צדיקים אינה אלא באפן שאינו מתבטל מעבודת ה' ומלמוד תורה, וכגון שהולך להשתטח על קברות הצדיקים בעת צרה ומצוקה להציל מחלי ומחלה וכדומה, אך אם ילכו לשם ויתבטלו אפלו ממצוה אחת ממצוות ה', כגון קריאת שמע בזמנה, או תפלה בצבור, יצא שכרם בהפסדם, ובפרט אם על ידי הנסיעה יגרם לו בטול תורה בעת הנסיעה ולפניה ואחריה, והרי תלמוד תורה כנגד כלם.

ופעם באה שאלה לפני אביו מרן זיע"א מאברכי הכולל 'חזון עובדיה' אם לסע לקברות הצדיקים על חשבון יום הלמוד בכולל, ואסר עליהם בכל תקף, שאין לך דבר גדול יותר מלמוד תורה, ואין לעשות כן על חשבון למוד תורה. ובכל אפן יש להתיעץ בזה עם חכם, שפעמים בהוראת שעה - מתר לו להתבטל מלמודו ולילך לקברי צדיקים.

אולם אם עקר מטרת נסיעתו לחוץ לארץ כדי להפיץ תורה ויראת ה' ולתת שעורים בהלכה ובאגדה בפני המון העם ובפני תלמידי בתי הספר וגם עולה לקברי הוריו, מתר לצאת לחוץ לארץ. ומעיד מרן הראשיל"צ שליט"א, שבשנת תשמ"א, כאשר התלוה למרן זצ"ל בבקורו בארה"ב ובמכסיקו, אמר לו שעליו לומר מספר שעורים בהלכה לצבור הרחב כדי שלא תהיה היציאה לחו"ל בלא מטרה מתרת, ועל ידי שעורים אלה בהלכה, להורות לעם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ואת הדרך בפסיקה ההלכתית, ממילא תהיה היציאה לחוץ לארץ בגדר להפיץ תורה ובהלכה, שבזה אין אסור.

ואפשר לומר לפי זה, שכל הדיון בתלמוד היה על יציאה ממשכת, שבה האדם קבע את מקומו לזמן משמעותי בחוץ לארץ, ואף היה חשש שמא ישתקע שם ולא יחזר לארץ, אבל על יציאה לזמן קצר ביותר לא דברו ואין בה אסור, כי אין חובה להיות בכל רגע ורגע בארץ ישראל, ולכן יציאה לטיול קצר של פחות מחדש, כאשר קונים מראש את כרטיס החזרה, אינה אסורה. ובמיחד כאשר מתוספת לטיול איזה מגמה של מצוה, כגון להפגש עם יהודים בגולה ולקשרם ליהדות ולארץ, או כדי להחכים בראית אנשים ומראות שונים.

ומכל מקום אף אם נאמר שאין אסור לצאת מהארץ לזמן קצר, בודאי מעלה גדולה להשאיר תמיד בארץ, שכל רגע ורגע שיהודי נמצא בארץ ישראל יש בידו מצוה של ישיבה בארץ, ועקר מעלת המצוות כשמקימים אותן בארץ, נמצא שהיוצא מהארץ מאבד במשך זמן שהיתו בחוץ לארץ נתח משמעותי ממעלת המצוות ושכרו, ועל כן טוב להיות תמיד בארץ ישראל."

ומורי ורבי מרן הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א (פנת ההלכה, נדפס בגליון 'עיו יצחק' פנחס תשע"ז) העלה שהמקל לצאת לחו"ל לראות פלאי הטבע, או בכדי לפוש לצרף מנוחה, בכדי שאחרי כן יוכל לחזר וללמד יותר טוב, יש לו על מה לסמוך. וכן אם נוסע לצרף כבוד אב ואם כדי לראותם ולשמחם כשיראו אותו ואת המשפחה ולחזר לארץ ישראל, בודאי שיש להתיר.

וכן מתר לבקר בקברי הצדיקים הקבורים בחוצה לארץ, מאידך, נראה שלצאת לחוצה לארץ לצרף השתטחות על קברי אבותיו בלבד ותפלה לעלוי נשמתם, יש להמנע מכה, לפי שלמוד תורה שילמד איזה זמן לעלוי נשמת הוריו, שנה אלה מונים מזה

דברי חזק והתעוררות לפרשת בחקתי

בעתם, ותראו ישועה בכל המובנים, שכן - כלשון ה'דברי ישראל' - אין טוב לפרנסה כמו האמונה!

'הרי שלד - לפניך'...

אחרי נשואיו של הצדיק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע, בהיותו כבן י"ד שנה, היה סמוך על שלחן אביו הרב הקדוש רבי מרדכי מזוועהיל זי"ע, והיה האב נותן מדי יום ביומו לרעייתו של רבי שלומ'קה, סכום כסף קצוב כדי מחיתם.

יום אחד חשב רבי שלומ'קה לעצמו, הרי כל יהודי צריך להאמין שהבורא יתברך זן ומפרנס לכל, אם כן אף להיות סמוך על שלחן אבי איננו מן הראוי, גמר בלבו שמהיום והלאה לא יקח עוד מעות מאביו, ובדאי ישלח לו הקב"ה מזונו מידו הרחבה והמלאה. מיד קיים את החלטתו, והודיע לרבנית שמהיום ואילך תחדל מלילך לבית אביו לקחת את מנתם הקצובה.

והנה עברו הימים, ולא נותרה פרוסת לחם לאכל בבית... חשב רבי שלומ'קה לעצמו: שמה לא נהגתי כשורה במה שנמנעתי לטל המטבעות מאבי, שהרי אף מה שקבלתי מידי אבי - אינו מ'קצבת' אביו, אלא הקב"ה קצב לו כן, ואם הקב"ה הוא ה'קוצב' לכל, מי התיר לי להתערב בעולמו של הקב"ה ולהחליט ממי אקבל מזונותי?

חזר בו וצוה לרבנית, שמעתה ואילך תלך אל בית אביו דבר יום ביומו כדי לקבל את הסכום הקצוב לקניית מזונותיהם. משנכנסה הרבנית, אמר לה רבי מרדכי: רואה אני שלא הגעתם לכאן במשך כל שבוע העבר, על כן אעניק לכם היום רבל שלם כדי פרנסת שבוע ימים.

ונסים את השעור, במעט דברי תורה מעניינא דיומא, שבת פרשת בחקתי שאנו מצויים בה כעת, כפי שהובא בקונטרס 'באר הפרשה' למשפיע החסידי הנודע רבי אלימלך בידרמן שליט"א.

'בחקתי' - תפיסת האמונה היהודית

בתחלת פרשתנו - פרשת בחקתי - מזהירה התורה: "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו".

ובאר בספר 'דברי ישראל' לצדיק רבי ישראל ממודיץ' זיע"א, שהמלה 'חק' מרמזת על פרנסה ומזונות, כדכתיב (משלי ל, ח) 'הטריפני לחם חקי', וכן בגמרא (ביצה טז, א) חק לשנא דמזוני. ללמדנו שכל ענין הפרנסה הוא בגדר 'חק' בלא טעם, כלומר שהקב"ה קוצב מזון לכל בריותיו אשר ברא, כאשר יעלה רצון מאתו, ואין בזה כל טעם לתלות את גדל מנתו ברבוי ההשתדלות או מעוטה, אם נגזר עליו משמים - יראה ברכה גם בעמל מועט, ואם לא נגזר עליו משמים - לא יועילו לו כל טעדיקי שבעולם.

על כן מה לו לאדם לעמל ולהזיע בחנם, אין לו עצה אלא לשפך שיחו לפני בורא כף העולמים שיזמין לו פרנסתו מידו הרחבה והמלאה, ואז יראה ברכה בעמלו, שכן הקב"ה חפץ חסד להשפיע לבריותיו כל טוב סלה, לו רק יפתחו פיהם וישפכו לבם בתפלה לפניו.

וזהו באור הפסוק 'אם בחקתי תלכו', הינו תראו את ענין הפרנסה בגדר 'חק', הינו שתשרישו בלבכם שאין כל שיכות בין היגיעה במלאכה לתוצאה, ותתלו בטחונכם בלתי אל ה' לבדו - בזה תזכו ל'ונתתי גשמיכם

ולומר לו אינני נצרך כעת למעות? הרי ודאי שתקח זאת בשמחה רבה על שזכית לקבל מתנה וברכה מידו של צדיק הדור.

כיוצא בו ממש אין לה לדחות את מתנתו וברכתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וקח נא את המנחה אשר הובאה לה מן השמים, ואשר שהשפיע עליך אלקיך ממרום.

להיות מאמין איפה שמכרח...

פעם בא יהודי אחד לפני הרה"ק רבי שלומ'קה מזויעהל זי"ע, והתאוונן על פלוני שפתח חנות בסמוך לחנותו, ובכך משיג את גבולו, הואיל ומעתה אפשר להשיג אצל רעהו כל מה שאפשר להשיג אצלו - ובזה לקח הלה 'קונים' ממנו. תוך כדי דבור המשיך היהודי לספר, ששמע על צדיק אחד מתלמידי הבעש"ט, שחתך פסת עץ משלחנו, טבל אותה במים, ויצא פרח ויגמל שקדים - פרות ואילנות מלבליים...

נענה הרבי ואמר לו: הנה, כל יהודי מחיב באמונה, אלא שיש כמה וכמה דרגות באמונה, יש ענינים שמי שאינו מאמין בהם אמונה שלמה - הרי הוא כופר ואפיקורוס, מאידך יש ענינים שמתר לו לאדם להאמין בהם, אבל אם אינו מאמין בהם לא יחשב כאפיקורוס. ובכו, מה שאמרת בראשית דברך - שפלוני משיג גבול, תדע לה שמחשבות כגון דא - אפיקורסות גמורה הם, כי יהודי מחיב להאמין ש'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה, ואי אפשר לפלוני שיקח לו או ימעיט ממנו ממה שנקתב לו בספר בראש השנה, ואין הפרנסה באה לאדם על ידי ה'קונים' כי אם מיד קונה שמים וארץ.

ואלו על הספורים שספרת על הצדיק - שהוציא פרות מעץ יבש, אולי כן ואולי לא - אבל ברור שמי שאינו מאמין בזה לא יקרא אפיקורס כלל וכלל...

באותה שעה בדיוק, נכנסו לביתו של רבי שלומ'קה שני חסידים עתירי ממון, ששבו זה עתה מקבלת פני אביו הרבי, ובצאתם מן הקדש נכנסו אל בנו של הרבי החתן הטרי שזה עתה נשא, לשוחח עמו על דא ועל הא, ואף לברכו בברכת 'מזל טוב' לרגל השמחה השרויה במעונו.

תוך כך, הוציא אחד מהם רובל כסף מכיסו. הבין רבי שלומ'קה שהלה רוצה להעניקו לו כ'דורון דרשה' לכבוד נשואיו, אלא שבמשך שיחתם, היה הלה מעביר את הרובל מיד ליד הלה ושוב, ומשפנה ללכת מתוך שכחה והניח את הרובל בכיסו, ונפרד ממנו לשלום. אדהכי והכי חזרה הרבנית ע"ה מבית אביו כשהרובל בידה...

או אז אמר רבי שלומ'קה: הנה הראו לי מן השמים 'הרי שלך - לפניך', הרובל היה מוכן עבורך מן השמים, ואלו לא שבת לשלח את הרבנית - היית מקבל את הרובל מיד החסיד שישב בביתך, שכבר הוציא את הרובל והחזיקו בידו לתתו לה, אך בו ברגע שהרבנית קבלה מאביך רובל, מיד שב הרובל לכיסו של החסיד...

אין לדחות מתנת הבורא

פעם הגיע יהודי בר אורין לפני רבי שלומ'קה, והתיעץ עמו: הנה הציעו לו לאחרונה ללמד עם תלמיד - להחכימו בתורה, תמורת תשלום הגון, ונפשו בשאלתו, מכיון שלעת עתה יש לו די והותר מעות למחיה, ולא חסר לו מאומה, אולי מצד 'הלכות אמונה' ילמד עם התלמיד בלא לבקש תשלומי מעות על כך, שהרי הפרנסה היא מן השמים, ומאמין הוא שכשיצטרך למעות ימציאם לו הקב"ה.

ענהו רבי שלומ'קה ואמר לו: לא כך היא דרכה של תורה, הגע בעצמך אם יבוא אליך גדול הדור כדגמת הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ויעניק לה 'מטבע', וכי תעלה על דעתך לסרב

ואמרו על כך דרך צחות: נאמר בתהלים: "אשרי העם שפכה לו" - עם ישראל יודע ומכיר בכל דבר ש'פכה' גזרה חכמתו יתברך. לעמת זאת 'למה' יאמרו הגוים" - רק הגוים אכולי ספקות הם, ואינם מפירים בה' ובדרכי ישועתו.

ואף יהודי המרבה בשאלות 'למה?' אינו זוכה לישועה מפלאה ונסית של 'כאשר ישא האמן את הינק', וכן נרמז בפסוק (ישעיהו מ, כז): "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה'...". כאשר 'למה' - תאמר יעקב ותדבר ישראל, אזי תסתה דרכך מה', ולא תהיה מנהג בהנהגה על-טבעית.

חיב אדם לברך על הרעה

ואכן עקר יסוד האמונה, הוא שלא להקשות קשיות על בורא עולם, ולקבל כל הנעשה עמו באהבה ושמחה רבה. וכן אמרו חז"ל (ברכות נד, א) חיב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. ואמרו בגמרא 'ולקבלנהו בשמחה'.

וכבר נשאל הצדיק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע מאת יהודי אחד מר נפש, שארע עמו אסון ל"ע במיתת אחד מקרוביו, שנראים לו דברי חז"ל אלו, 'חיב אדם לברך על הרעה', כדברי תמה, הרי החי בטוב ובנעימים ולא קרהו אסון - אינו צריך לברך, ורק הוא שארעו אסון צריך לברך ולהודות לה'?

ענהו הצדיק: בנהג שבעולם, אדם המתדפק על שערי בית ה'נדיב', ואותו נדיב פותח דלתו ומבקש מאת הנזקק שטר של עשר דולר, הרי זה סימן שברצון בעל הבית למסור לו מיד ליד שטר של עשרים דולר, אלא שאין ברצונו לתן יותר מעשר דולר, לכן מבקש ממנו שישב לו 'עדף' - עשר מתוך אלו העשרים. ואם הנדיב 'בקש חמשים - הרי הדבר מורה שעומד למסור לו שטר של

ואם כך - אמר רבי שלומ'קה ליהודי, מדוע 'הפכת את היוצרות'? - לספור הלז אתה מאמין ללא כל עוררין, והנך מספר זאת בדחילו ורחימו, אף שאינך מחיב להאמין בזה כל כך. ולאידך, הנך זועק 'פלוני קפח את פרנסתי', טענה שהיא נגד ה'אמונה' הטהורה שמחייב כל בר ישראל בה.

אמונה תמימה - בלי שאלות ותהיות

בפרשה הקודמת פרשת בהר, כאשר מצוה התורה על מצות השמטה, מעורר הכתוב חשש אשר יכול לנקר בלבם של ישראל נכח קיום צווי זה (ויקרא כה, כ-כא): "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: וצויתי את ברکتתי לכם בשנה הששית ועשית את התבואה לשלש השנים".

שואלים המפרשים: כלום אם לא נשאל 'מה נאכל', לא נזכה ל'וצויתי את ברکتתי' ומדוע תלה את הברכה בשאלת 'מה נאכל'. מבאר הספורנו: אדרבה, אם לא ישאלו ישראל 'מה נאכל?' אזי יתקיים בהם 'ואכלתם לשבע' - שיהיו הפרות רבי המזון, כעגין שהיה בעמר, שהיה מספיק לגדול כמו לקטן כאמרם ז"ל 'אוכל קמעא ומתברך במעיו' (תו"כ חקתי כו, ה) ויספיקו פרות הששית גם לשביעית. אולם מעתה שיספק זה אצלם, ולא יבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו - ועשית את התבואה לשלש השנים, באפן שתשבע עין מראות, ויראו ש'יספיק גם כן בכמות.

למדנו מדברי הספורנו, שאם האדם סמוך ובטוח על ה' יתברך, אינו דואג דאגת המחר, ולא מעורר שאלות, אזי זוכה לברכה משלמת ואיכותית, שתבוא אליו באפן שלא ירגיש בה כלל, בבחינת 'אוכל קמעה ומתברך במעיו'. אולם אם האדם מעורר שאלות, וקטנות אמונה יש בו - אינו ראוי לברכה שפזו, אלא רק לברכה הנפרת לעין.

אולם מי שמבטט ביסורין ומטיח דברים כלפי מעלה, מגלה שאין הוא ראוי, כמה חבל...

על כן, התחזקו נא אמצו נא, לעמד במשמר האמונה בעת החשכה, להאמין בה' יתברך כי עוד מעט רגע ויפציע האור כי טוב, לארץ ימים ושנות חיים.

מעלת תפלת האבות על בניהם

השבוע ביום ג' - יחול ראש חודש סיון, אשר הוא והימים שלאחריו מסגלים ביותר להתפלל בהם על חנוך הבנים שיהיו חכמים ונבונים, ומאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים. וכידוע השל"ה הקדוש תקן תפלה מיוחדת 'תפלת אבות על בנים', וכתב כי אמנם ראויה היא להאמר בכל השנה כלה, אולם "לבי אומר כי שעת רצון לתפלה זו בערב ראש חודש סיון, הוא החדש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בנים לה' אלקינו".

ומהמספר במדרש (ילקוט"ש תהלים רמז תשכט) אנו למדים כמה רצויה ומקבלת תפלת ההורים על חנוך ילדיהם לתורה: "תנא דבי אליהו, מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, והיו לו עשרה בנים מאשה אחת - ששה זכרים וארבע נקבות, ובכל יום היה מתפלל ומשתטח ומלחך עפר בלשונו כדי שלא יבוא אחד מהם לידי עברה ולידי דבר מכער. אמרו: לא יצאת אותה שנה שלמה, עד שבא עזרא והעלה הקב"ה את ישראל מבבל, והעלה אותו פהו, ולא הלך הפהו לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהנה מבניו ובני בניו עד חמשים שנה, ואחר כך הלך לעולמו".

החליות החלשות... שתמיד מפתיעות

הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, כידוע עמד בראשות ישיבה רבות בשנים, ותחת ידיו עברו דורות של תלמידים - אב בן

מאה דולר, וברצונו לתת לו רק חמשים, לכן מבקש מעמו חמשים בעד שטר המאה.

המשיך ר' שלום'קה - כן הדבר בענייננו, אם הקב"ה לקח מעמו את קרובו היקר כל כך, הרי זה מורה כי טובה רבה וגדולה עתידה לבוא עליו. על כן דיקא עליו להודות ולא חברו, שכן רק הוא עומד לקבל בזו העת שפע רב מן השמים, ואלו רעהו - כדקאי קאי, ושום טובה מיוחדת אינה ממשמשת לבוא עליו.

הוסיף ר' שלום'קה, שזה הנזקק, כשמבקשים ממנו חמשים דולר, מיד מתמלא שמחה, שכן יודע הוא שעתה עומד הוא לקבל שטר של מאה. כך על האדם 'לברך בשמחה', כי עין בעין יראה שעתיד לקבל רב טובה וברכה.

ואמר צדיק אחד שליט"א בהקשר למשלו של הרה"ק מזוועהיל זיע"א, לכאורה יש לתמה על הנהגת העשיר, מדוע מבקש את העדף קדם שנתן את השטר? ראוי יותר לתן את שטר המאה דולר, ורק אז לקחת מיד הנזקק עדף החמשים?...

אלא טמון כאן מבחן פסיכולוגי: העשיר, בבואו להעניק לעני חמשים דולר, מבקש תחלה לבחון את העני עד כמה הוא נותן בו אמון וסומך עליו, ורק לאחר מכן העניקו. יעניקנו כל הטוב, על כן יעמידנו בנסיון - יבקש ממנו תחלה חמשים כעדף, ואם יתן ללא הסוס את אשר יבקשנו - אזי ראוי העני לנתינת הסכום, אולם לו יציר שפאשר יבקש ממנו העשיר את שטר החמשים, יטיח בו העני דברים יגדפו ויקללו, וכי יתעסק עמו העשיר להעניק לו עוד?...

ובדיוק באפן הזה, מי שבאה עליו צרה, והוא מברך על הרעה - זכאי לקבל את הטוב,

ובמצוות, "יורדים מעיניו פלגי דמעות, והוא בוכה במשך שעה ארפה עד אשר נופל ומתעלף חלשות, וצריך להעירו ולהקיצו מעלפוננו..."

כששמעו כן האחים הקדושים, ענו תכף ואמרו: 'אכן נודע הדבר', **בשכר זה זכה להוליד בן מפלג שקלסתר פניו מעיד עליו שזכה לנשמה גבוהה ונשגבה מאד מצרור נשמות הצדיקים שתחת כסא הכבוד.**

אמא צריכה לשפך דמעות על בנה!

מעשה בבחור מבני חו"ל שלמד בישיבת 'שפת אמת' בירושלים עיר הקדש, אותו בחור היה בעל כשרון נפלא ומתמיד עצום, ונתחבב מאד אצל 'ראש הישיבה', הצדיק בעל ה'פני מנחם' ז"ע, והיה ראש הישיבה משתעשע עמו הרבה בדברי תורה.

פעם הגיע אבי הבחור מחו"ל, ובבקורו בישיבה, נכנס אל ראש הישיבה לשאלו אודות בנו ומצבו בלמודים. ויענהו ראש הישיבה בקצרה ובפשטות: 'ברוך ה' הכל בסדר...' כדרך שעונים לאב שבנו מן הבינונים בישיבה...

משיצא האב מחדרו של ראש הישיבה, הגיעו אליו רבני ותלמידי הישיבה, ואמרו בהתפעלות: אה, אתה אביו של פלוני? הרי ראש הישיבה אינו פוסק מלהשתעשע עמו בדברי תורה, בעיון ובבקיאות וכו' וכו'...

משישמע האב כי כן - גברה פליאתו, מדוע ענה לו ראש הישיבה כל כך בקרירות ו'סתמא' על אודות בנו?

שב האב להתדפק על חדרו של ראש הישיבה ושאלו לפשר הענין. ויענהו ראש הישיבה ה'פני מנחם' בספור מעשה שהיה:

לפני מלחמת העולם השנייה רחפה על בחורי ישראל גזרת גיוס לצבאות פולין, כאשר

ונכד, וגם משפחות שלמות של כמה וכמה אחים.

ברבות השנים - שם לב לעבדה מפתיעה, פעמים ויש משפחה שלמה של אחים שכלם מצלחים ביותר, זולתי אחד שגראה כ'חלש' יותר מכלם, אם בלמודים או בשאר ענינים, והנה הבחין בדבר פלא - כי דוקא זה ה'חלש' יצא על פי רב מצלח יותר משאר אחיו ה'מצלחים' והעלויים בתורה.

ומה באור הדבר?

בהכרח לומר כי בדרך כלל, על בן יוצא דפן' כזה מתפללים ושופכים דמעות יותר מעל שאר הבנים המצליחים ואם כן בזכות הדמעות והתפללות ששפכו אביו ואמו, זכה להעפיל ולעקף את מעלתם של אחיו, שפחות השקעו בהם תפלה ודמעות.

סודו של האב

כשערכו האחים הקדושים הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק ז"ע והרה"ק רבי זושא מאניפולי ז"ע את גלותם, פגשו באחד הכפרים בצדיק רבי דוד מלעלוב ז"ע, שהיה אז ילד רך וצעיר לימים, ובקדשתם הרגישו שנשמתו זכה ואור גדול שורה עליו, על כן שאלוהו למקום מגוריו.

כאשר הראה להם, מהרו לביתו, ומצאו שבעל הבית - אבי הילד שוהה בעבודת השדה עדי ערב, מכיון שכן שאלו את אם הילד 'מה מעשי האב' שזכה לבן עם נשמה גדולה כזו? אך היא ענתה ואמרה, שאיש פשוט הוא, מתפלל שלש פעמים ביום וקובע עתים לתורה ותו לא מדי.

רק אחרי שדחקו בה האחים הקדושים, ושאלו שוב ושוב, אולי בכל זאת יש לו איזו הנהגה נסתרת, ענתה האשה שבכל שבת קדש, באמרו בסדר 'זמירות השבת' - "וזכנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה

הודיע לה פן מתחלה, והיה חוסך ממנה הרבה צער ועגמת נפש. השיב לה אבי ה'אמרי אמת' בפסקנות: **אמא צריכה לשפך דמעות על בנה!**

בזה באר הרה"ק ה'פני מנחם' לאבי הבחור, שלכן לא רצה לשבח את הבחור באזני האב, כדי שימשיך לבכות ולהתפלל שיזכה בנו לחשק ואהבת התורה, ועל ידי כך יתעלה מעלה מעלה בדרך התורה והיראה.

נקרא אחי מאם - הר"ר לייבל טימקין הי"ד להתיצב לצבא, נכנסה הרבנית אמי אל בעלה ה'אמרי אמת' זי"ע שיברך אותו שיפטר מהצבא, אך אבי השיבה בקצור ה' יתברך יעזר'.

מכיון שפן, היתה אמי יושבת ובוכה על מצבו של אחי - מה יעלה בגורלו, ומה יהא בסופו, הן ברוחניות הן בגשמיות, כי חששה היתה וחרדה שהקיץ עליו הקץ להתגייס ולשרת בצבא, ובפרט אחר שהרבי לא הבטיח לה ישועה...

משראתה זקנתי אם אמי [שהיתה גם אחות האדמו"ר ה'אמרי אמת'], את צערה של אמי, מהרה ונכנסה אל אבי - חתנה ה'אמרי אמת', והזכירה את צער אמי - בתה הרבנית, החוששת מה יעלה בגורל בנה, נענה הרבי ואמר לה בניחותא ובהבטחה: אין כלל מקום לדאגה, ודאי לא יקחוהו לצבא.

אחר זמן, כשנודע לאמי שאבי הבטיח לאחותו מפרשות שלא ילקח הבן לצבא, שטחה את פליאתה בפני אבי: מדוע לא

ה' יזכנו להתחזק בתורה הקדושה, בפרט לקראת חג מתן תורה הקרב לפתחנו, להתחזק ולהתאמץ בתפלה בעד בנינו ובנותנו, ויהי רצון שבזכות התפלות החמות שנוציא מפינו, והדמעות הרותחות שיגרו מעיינינו, ובשלוש אוירה של ארץ ישראל, ארץ חמדת אבותינו - שיש בו סגלה לפתיחת המוח והלב בתורה, כדאמרו גזכה לראות בנינו מאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים, ובכל מלאכת עבודת הבורא, אמן ואמן.

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשורה טובה לאנחבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בחקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

ערוכים מתוך שנתיים של שיעורים שבועיים

שהופצו בדיסקים "אשיחה בחקיד" א,ב,ג

הספרים מעוטרים בהסכמות גדולי הדור

השיחות והשיעורים מלאים בדרכים

לקנייני תורה ועבודת ה'

משולבים בסיפורים

על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש

לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

"הזו הזו בני"

לקראת חג מתן תורה
ספר חדש נפלא מאוד

קול החתן

הספר עוסק
בעסק התורה
התמדתה
ומ"ח קנייניה

ספר חובה
לכל אוהב תורה
ולכל בית יהודי!

הודעת מצוה
חשובה מאוד
המרכז הרוחני יגדיל תורה
מעוניין לבנות מקוה טהרה
למעוניין לסייע או להנציח
יוכל לפנות לטלפון כנ"ל

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000